

УДК 347.736

DOI 10.36919/3041-1149(Print).5.2024.91-98

В. С. Сольський,
здобувач ступеня доктора філософії,
ПВНЗ «Європейський університет»
email: aksolskyi@gmail.com
ORCID 0009-0001-8517-2340

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУТУ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УКРАЇНІ

У статті досліджено історію виникнення, розвитку та трансформації інституту неплатоспроможності фізичної особи на теренах України, зроблено аналіз відповідних положень сучасного національного законодавства, а також запропоновано класифікацію основних етапів розвитку цього законодавства в Україні. Наукова новизна дослідження полягає в аналізі еволюції організаційно-правових основ державного управління інституту неплатоспроможності фізичної особи в Україні та історичних етапів становлення інституту неплатоспроможності фізичної особи, починаючи з виникнення Київської Русі до сьогодення в незалежній Україні.

Ключові слова: банкрутство, боржник, кредитор, історія банкрутства, неплатоспроможність, фізична особа.

Постановка проблеми. Розвиток економічних відносин має велике значення для сучасного суспільства. Вони охоплюють різні сфери життя, тому підлягають правовому регулюванню. Таке регулювання потрібне не тільки для забезпечення стабільного функціонування та розвитку економічних відносин, але й для виявлення, вирішення й усунення проблем, з якими стикаються учасники економічної діяльності. А на окрему увагу заслуговують кредитні відносини, які в сучасному світі стають дедалі популярнішими, зокрема серед фізичних осіб. Особливо поширеною є діяльність різноманітних фінансових компаній, які надають позики під відсотки.

Інститут банкрутства виступає важливою складовою правового регулювання в країнах із ринковою економікою. Він дає змогу відновити платоспроможність фізичних осіб, сприяє відновленню фінансової стійкості суб'єктів господарювання або в разі їхньої нездатності вести рентабельну діяльність забезпечує процедуру ліквідації.

Наша країна також не є винятком – Кодекс України з процедур банкрутства запропонував суспільству правовий механізм врегулювання неплатоспроможності фізичних осіб п'ять років тому. Однак наразі цей механізм ще далекий від досконалості, він потребує теоретичного осмислення, аналізу практичного досвіду застосування, виявлення проблемних аспектів і, зрештою, вдосконалення. Це й визначає актуальність теми цього дослідження.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дослідженням неплатоспроможності фізичних осіб в Україні та за кордоном займалися відомі науковці-правознавці, серед яких Р. Г. Афанасьєва, О. М. Бірюков, О. М. Борецько, І. В. Булижін, А. А. Бутирський, І. А. Бутирська, Б. М. Поляков, Р. Б. Поляков, О. І. Матушак, В. В. Радзивілюк, І. Є. Рибка, О. О. Степанова, М. І. Тітова, Л. В. Хомко, О. О. Яковлев, А. В. Яновицька та інші вчені. Однак, оскільки кількість наукових праць, спрямованих на дослідження, становлення та розвиток правових основ інституту неплатоспроможності фізичної особи в Україні, на сучасному етапі обмаль, існує потреба в більш глибокому дослідженні еволюції організаційних і правових аспектів вказаного інституту, зокрема в контексті його формування та розвитку на різних етапах історії.

Мета статті – дослідити історію виникнення, розвитку та трансформації інституту неплатоспроможності фізичної особи в Україні та відповідних положень національного законодавства, а також запропонувати класифікацію основних етапів розвитку цього законодавства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відносини між людьми щодо виконання майнових зобов'язань беруть свій початок разом із зародженням економічних відносин. Водночас майнові зобов'язання, які не виконуються однією зі сторін, перетворюються на борги, накопичення яких може призвести до неплатоспроможності особи. Неплатоспроможність фізичної особи – це нездатність боржника погасити борги та виконати свої грошові зобов'язання. Сучасне законодавство більшості розвинених країн пропонує різні правові механізми для відновлення платоспроможності фізичної особи або процедури банкрутства. Водночас ці механізми пройшли довгий шлях, перш ніж досягти нинішнього рівня ефективності та балансу між правами й інтересами боржника та кредиторів. Наприклад, в античності існували різні системи для «боротьби» з фінансовою неспроможністю, серед яких були насильницькі методи, як-от кабала, тілесні покарання та боргова в'язниця.

Сам інститут неплатоспроможності почав розвиватися й отримав законодавче оформлення ще в Стародавньому Римі. Раннє законодавство про банкрутство зазначалося тим, що стягнення зверталось не на майно боржника, а на нього самого: боржника могли продати в рабство або навіть стратити. У суспільствах того часу, де майнові відносини ще не були достатньо розвинені, забезпеченням боргу виступала особа боржника, а не його власність [11, с. 405].

Розвиток інституту неплатоспроможності в Україні не збігається з періодизацією зарубіжної історії, оскільки немає письмових свідчень правових звичаїв племен, що населяли наші землі. Однак із часів Київської Русі вже існували певні норми для регулювання відносин із неплатоспроможністю, які вирішувалися в аналогічний спосіб як у Стародавньому Римі. Перші свідчення про певне правове врегулювання процедур банкрутства на державному рівні можна знайти в текстах *Руської Правди*, розширена редакція якої почала формуватися в другій половині XI століття й остаточно склалася в XII столітті за князювання Володимира Мономаха та його сина Мстислава. Цей документ, який вважається одним із найважливіших джерел давньоруського права, містив у собі норми кримінального, спадкового права, а також визначав юридичний статус різних категорій населення (феодалів, вільного люду, холопів). У ньому також зустрічаються положення, які можна розглядати як своєрідний «статут банкрутства». Так, у *Руській Правді* було встановлено правила, що визначали дії щодо боржників, які не могли повернути свої борги: стягнення могло відбуватися з майна боржника, а в окремих випадках сам боржник ставав предметом стягнення, його могли продати, а виручені кошти розподіляли між кредиторами [13, с. 141].

Через монголо-татарське поневолення, яке охопило значну частину території Київської Русі, у правовому регулюванні відносин банкрутства настала двохсотлітня перерва. Цей період характеризувався суттєвим занепадом державності та правової системи, що призвело до втрати розвитку інститутів, пов'язаних із регулюванням майнових і боргових відносин. Монголо-татарська навала не лише зруйнувала соціально-економічну інфраструктуру, але й практично знищила систематичне правотворення. Відповідно, ніяких письмових свідчень про розвиток чи застосування норм, пов'язаних із неспроможністю або банкрутством у цей період, не збереглося. У пізніх редакціях *Руської Правди*, що частково діяли аж до XVI ст., передбачалося розрізнення випадкового та навмисного банкрутства з урахуванням вини боржника. Якщо боржник доводив, що втратив майно через випадкове банкрутство, його звільняли від виконання майнових зобов'язань. У разі навмисного банкрутства боржник був зобов'язаний повністю відшкодувати майнову шкоду кредиторам. Якщо боржник помирав, його борг переходив до спадкоємців у межах отриманого ними спадкового майна [3, с. 56].

На території колишньої України в середньовіччі, крім *Руської Правди*, елементи врегулювання проблем із неспроможністю боржника містилися також у «Судебниках» Івана III, Івана IV, а також у Законодавчих Улогах царя Олексія Михайловича. Наприклад, лише в «Судебнике» Івана III 1497 року з'являються свідчення про врегулювання відносин, пов'язаних із неспроможністю боржника. У цьому документі передбачалося звернення стягнення не тільки на майно боржника, але й на його особу, якщо той виявлявся неспроможним виконати свої зобов'язання перед великою кількістю кредиторів [1, с. 24]. На теренах колишньої російської імперії існували приклади укладання міждержавних договорів, що передбачали правові механізми вирішення проблем транскордонних банкрутств. Наприклад, 1229 року смоленський князь Мстислав Давидович уклав договори з Ригією, Готландом і деякими німецькими містами [2, с. 140].

Із XVI століття розпочався новий етап у формуванні законодавчих норм, що регулювали банкрутство. Більша частина українських земель тоді перебувала у складі Великого князівства Литовського та підпорядковувалась литовському праву, а саме Судебникам Великого князя Казимира Ягайловича 1468 року та Литовському Статуту в його трьох редакціях: 1529, 1568 та 1588 років. Статути розрізняли випадкову й умисну неплатоспроможність. У разі випадкового банкрутства, якщо боржник доводив, що він втратив майно внаслідок нещасного випадку, він звільнявся від виконання зобов'язань. Якщо було умисне доведення до банкрутства, то боржник був зобов'язаний повністю компенсувати заподіяну кредиторам майнову шкоду, а в разі його смерті борг покривався спадкоємцями в межах вартості спадкового майна [12, с. 25].

У період національно-визвольної боротьби під проводом Богдана Хмельницького (1648–1657 рр.) і подальшого відновлення влади Речі Посполитої до 1783 року, коли частина Правобережної України була введена до складу російської імперії, історичних пам'яток права, які б регулювали конкурсний процес, збереглося небагато. Як зазначає О. Яковлев, цей період характеризується фрагментарністю правових джерел у сфері банкрутства. Проте варто зазначити, що запорожці, попри відсутність власних систематизованих правових норм, демонстрували обізнаність із юридичними актами сусідніх держав, як-от Річ Посполита, Османська імперія чи московська держава. Вони часто адаптували ці норми в своїй практиці розв'язання правових спорів, зокрема й щодо боргових зобов'язань. Це свідчить про прагнення козацтва дотримуватися юридичної культури, притаманної їхнім політичним та економічним партнерам [13, с. 143].

Наступний етап розвитку законодавства про неплатоспроможність припадає на XVIII століття, коли значна частина українських земель увійшла до складу російської імперії. Поняття неплатоспроможності та банкрутства вперше з'явилися у Вексельному статуті 1729 року. Подальше законодавче регулювання поступово зміцнювало свої позиції, розвиваючи та вдосконалюючи норми, пов'язані з банкрутством. Перший Статут неплатоспроможності, відомий як «банкрутський», був ухвалений 15 грудня 1740 року. Однак цей документ залишився лише на папері, не набувши реального застосування. Лише 19 грудня 1800 року з'явився новий банкрутський Статут, який фактично підтвердив законність положень Статуту 1740 року й водночас став основою для регулювання неспроможності [12, с. 26]. У подальшому 1832 року був ухвалений Статут про торговельну неспроможність, у якому містилося багато статей зі статуту 1800 р., а також з проєктів неухвалених банкрутських статутів 1753, 1761, 1763 років і Статуту 1740 року. На теренах України, яка входила до складу російської імперії, цей Статут залишався чинним аж до 1917 року і впродовж цього часу визначав порядок розгляду справ про неспроможність, підсудність таких справ, а також правила щодо правового статусу боржників і кредиторів [13, с. 144].

У 1922–1923 роках у радянському законодавстві з'явилися перші кодифіковані акти, які встановлювали порядок ліквідації окремих видів юридичних осіб. Після Жовтневої революції 1917 року, в період перехідного періоду радянської влади, правове регулювання банкрутства було частково відновлене в контексті нового цивільного законодавства 1922 року, яке визначало, хто саме може бути визнаний банкрутом і які наслідки це зумовлює. Однак на той час конкурсні процедури не були належно врегульовані, і реальне регулювання банкрутства стало можливим лише після 1921 року, коли була запроваджена нова економічна політика (НЕП), яка стимулювала вільний товарний обіг. Відтак випадки несплати боргів почали ставати поширеним явищем, що потребувало введення правових норм щодо банкрутства. Незважаючи на те, що Цивільний кодекс РСФСР 1922 року містив загальні положення щодо неспроможності торгових товариств і фізичних осіб, однак відсутність чітких процедур банкрутства стала серйозною правовою проблемою. В Українській РСР ситуація змінюється з ухваленням Цивільного процесуального кодексу 1929 року, де вже були закладені положення, які регулювали процедуру банкрутства. Проте навіть тоді правовий механізм був не до кінця відпрацьований, і багато аспектів цієї процедури залишалися нерегульованими, що пов'язано із соціалістичною економікою, де ліквідація підприємств і підприємців здійснювалася через інші, більш централізовані механізми [12, с. 30].

З початку 1930-х років у межах планової соціалістичної економіки радянське законодавство фактично перестало регулювати питання банкрутства, оскільки офіційна доктрина не визнавала

можливість неспроможності, адже, як стверджувалося, в плановій економіці не може бути банкрутства. У 1960-х роках норми щодо банкрутства були вилучені із законодавства СРСР, що свідчить про відмову від цієї юридичної категорії в умовах соціалістичної економіки, де підприємства не повинні були зазнавати невдач [4, с. 132].

Загалом можна виділити три етапи розвитку вітчизняного законодавства про банкрутство: дорадянський, радянський і сучасний. Дорадянський етап зазначався тим, що законодавство зосереджувалося переважно на банкрутстві фізичних осіб. У цей період існувало розмежування між торговою та неторговою неспроможністю. Під час радянського періоду поняття «неспроможність фізичної особи» зникло, оскільки економічна активність фізичних осіб була фактично припинена, і лише на початку 1990-х років воно з'явилося знову. Так, інститут банкрутства, який широко використовується в багатьох країнах світу, в Україні тривалий час не розвивався [10, с. 130].

Сучасний етап формування вітчизняної концепції банкрутства розпочався із здобуттям Україною незалежності та поверненням до ринкової економіки. 1991 року було проголошено незалежність, а 1992 – ухвалено Закон України «Про банкрутство». Лише 1999 року до цього Закону внесли зміни, які відобразили зміну підходу навіть у його назві – «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Отже, законодавець врахував світову тенденцію до запобігання банкрутству та оздоровлення ринку.

Якщо більш детально розглянути положення першого закону «Про банкрутство», то можна дійти висновку, що цей нормативний акт мав значні недоліки. Серед них – відсутність ефективної процедури оголошення боржника банкрутом і недостатня деталізація обставин, що виникають під час провадження у справі про банкрутство. Це спричинило потребу в ухваленні численних роз'яснювальних документів, які ускладнювали процес банкрутства. Та найвагомішою хвибою закону було те, що для підприємств-боржників не передбачалося заходів із запобігання банкрутству, а також позасудових процедур, як-от санація боржника до відкриття справи про банкрутство. У період переходу економіки України від командно-адміністративної до ринкової системи господарювання кількість збиткових і неплатоспроможних підприємств значно зросла. А оскільки цей закон був спрямований переважно на ліквідацію підприємств-боржників, його виконання не давало змоги ефективно розв'язати минулі проблеми економіки. Це створило гостру потребу в перегляді законодавства [7].

Ухвалення Верховною Радою України 1999 року Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» стало наступним важливим етапом розвитку національного законодавства про банкрутство. Цей Закон суттєво змінив підходи до регулювання процедур банкрутства. Було запроваджено нові положення, серед яких: зміна підстав для порушення справи про банкрутство, встановлення чітких строків провадження справи, визначення судових процедур, які застосовують до боржника, запровадження нового учасника провадження у справі – арбітражного керуючого. У Законі було закріплено умови та порядок відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Також передбачалися заходи з ліквідації підприємства та повного або часткового задоволення вимог кредиторів [8].

Однак практика застосування цього Закону виявила ряд проблем, а саме: часові витрати (процедури банкрутства нерідко затягувалися, що негативно впливало на ефективність їхньої реалізації), фінансові витрати (значні витрати на провадження у справі про банкрутство створювали труднощі для сторін), низький індекс стягнення (частка коштів, які реально поверталися кредиторам, залишалася невеликою). Зазначені проблеми свідчили про потребу в подальшому вдосконаленні законодавства для підвищення ефективності процедур банкрутства й оптимізації їхньої реалізації [10, с. 129].

Результатом усвідомлення потреби в системному реформуванні сфери банкрутства стало ухвалення 22 грудня 2011 року Верховною Радою України Закону України № 4212-VI «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Цей нормативно-правовий акт, який набрав чинності 18 січня 2013 року, став важливим кроком у напрямі вдосконалення національного законодавства про банкрутство [9].

Серед основних новацій, запроваджених цим Законом, стало вдосконалення процедур санації та виявлення кредиторів, оптимізація строків, що дало змогу прискорити вирішення відповідних питань, зменшення фінансових витрат, пов'язаних із провадженням у справах про банкрутство, і покращення механізмів захисту прав та інтересів сторін. Ці зміни були покликані підвищити ефективність процедур банкрутства, скоротити їх тривалість, зменшити витрати на провадження у справах про банкрутство, а також зробити їх більш прозорими й передбачуваними.

Водночас варто зазначити, що Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» мав істотний недолік. Згідно зі статтею 90 цього Закону його норми застосовувалися виключно до відносин, пов'язаних із виконанням зобов'язань фізичної особи-банкрута за боргами, що виникли у зв'язку зі здійсненням нею підприємницької діяльності. Тобто можна дійти висновку, що він регулював правовідносини, що стосувалися лише фізичних осіб, які провадять підприємницьку діяльність. Водночас у Законі не передбачалося жодних правових норм для врегулювання питань щодо визнання неплатоспроможною та відновлення платоспроможності фізичної особи, яка не є суб'єктом господарювання. Це суттєво обмежувало коло осіб, на яких поширювалося регулювання законодавства про банкрутство. Отже, проблема неплатоспроможності фізичних осіб, які не займаються підприємництвом, залишалася поза увагою, що створювало законодавчу прогалину в цій сфері [10, с. 132].

З огляду на вищезазначене варто свідчити, що нагальна потреба у прийнятті якісно нового, кодифікованого законодавчого акта була очевидною. Такий документ мав забезпечити комплексне врегулювання всього спектра правовідносин у сфері банкрутства, зокрема щодо відновлення платоспроможності фізичних осіб як підприємців, так і звичайних громадян.

Таким нормативним документом став Кодекс України з процедур банкрутства (КзПБ), ухвалений Верховною Радою України 18 жовтня 2018 року, який передбачив чимало новел у правовому регулюванні інституту неплатоспроможності [5]. А оскільки реформа банкрутства в Україні була віднесена до пріоритетних напрямів, його ухвалення стало важливим кроком у реформуванні національної правової системи, що дало змогу адаптувати її до сучасних умов і міжнародних стандартів.

Основними завданнями, які були покладені на Кодекс, стало вдосконалення процедури банкрутства, що передбачало спрощення, прискорення та зниження витрат у процедурах, пов'язаних із визнанням неплатоспроможності та відновленням платоспроможності боржників, а також покращення умов ведення бізнесу, що було важливим чинником у підвищенні позицій України за показником «Врегулювання неплатоспроможності» рейтингу Світового банку «Doing Business». Запроваджені зміни мали на меті не лише вдосконалення механізмів банкрутства, але й стимулювання інвестицій, покращення економічної стабільності та забезпечення правової визначеності для учасників ринку.

Варто зазначити, що законодавець в Україні, переймаючи історичний досвід, адаптував деякі принципи античної правової практики для сучасних ринкових відносин. Одним із прикладів є схожість концепції споживчого банкрутства з античною процедурою *Cessio bonorum* у Стародавньому Римі.

Cessio bonorum, або «добровільна передача майна», передбачала можливість боржника уникнути покарання (як-от ув'язнення або тілесне покарання) через добровільне оголошення про свою неспроможність і передачі всього майна кредиторам. Важливим елементом цієї процедури було те, що боржник не втрачав своєї свободи та честі, а також отримував шанс на новий початок. Порівняння сучасної процедури банкрутства в Україні з римською *Cessio bonorum* демонструє, як історичні прецеденти впливають на формування сучасного права, враховуючи особливості економічного й соціального середовища.

У Стародавньому Римі процедура *Cessio bonorum* мала кілька ключових характеристик, однією з яких була ініціатива боржника: процедура могла бути розпочата виключно з ініціативи самого боржника, що свідчило про добровільність у визнанні неспроможності [6].

В Україні це закріплено в ч. 1 ст. 115 КзПБ, де зазначено, що справу про банкрутство фізичної особи може бути відкрито лише за заявою боржника [5].

Іншою ключовою характеристикою цієї процедури було збереження базових прав і честі боржника. У Римі, на відміну від попередніх практик, боржник, який пройшов процедуру

Cessio bonorum, не втрачав статусу infamia, що зберігало його базову правоздатність. Однак боржник все ж стикався з певними обмеженнями: наприклад, через втрату довіри з боку кредиторів йому було важко отримати нові позики [6].

В Україні, відповідно до статті 135 КзПБ, боржник після визнання його банкрутом також не позбавляється усіх своїх прав, але стикається з обмеженнями щодо своєї ділової репутації. Упродовж трьох років після банкрутства він не може вважатися таким, хто має бездоганну ділову репутацію, а також зобов'язаний письмово повідомляти потенційних кредиторів про факт своєї неспроможності [5].

Ці подібності свідчать про гуманізацію процедури банкрутства в сучасному законодавстві, яка поєднує захист прав боржника з урахуванням інтересів кредиторів. Одночасно, як і у Стародавньому Римі, зберігається аспект відповідальності боржника за невиконання зобов'язань, що впливає на його подальші фінансові можливості.

З огляду на вищенаведене чітко проглядається довгий шлях еволюції законодавства про банкрутство. Дійсно, розвиток регулювання неплатоспроможності фізичних осіб, починаючи від Cessio bonorum у Стародавньому Римі до сучасного Кодексу України з процедур банкрутства, свідчить про постійний пошук збалансованого підходу між інтересами боржників і кредиторів.

Висновки. Динамічний розвиток інституту неплатоспроможності фізичної особи та законодавства про банкрутство характерний не лише для України, а й для більшості країн світу, охоплюючи європейський правовий простір. Це зумовлено багатьма економічними та політичними чинниками, які постійно й безпосередньо впливають на правове регулювання банкрутства в кожній країні. Для подальшого ефективного розвитку законотворчих процесів у цій сфері потрібен як об'єктивний аналіз сучасного стану, так і ретроспективний погляд, що дасть змогу, вивчивши минулі досягнення та помилки, більш ефективно використати або уникнути їх у майбутньому.

Особливості процесу еволюції інституту неплатоспроможності фізичної особи в Україні охоплюють:

1. Історичну базу:

- перші правові акти щодо банкрутства, як-от Руська Правда, містили механізми врегулювання боргів, що базувалися переважно на матеріальній відповідальності боржника;
- у період феодалізму та пізніше, аж до радянської доби, існувала певна диференціація між торговою та неторговою неспроможністю.

2. Радянську добу:

- через централізовану економіку питання банкрутства фактично було відсутнє як правовий інститут.

3. Перехідний період (1991–2019 рр.):

- здобуття Україною незалежності та перехід до ринкових умов економіки зумовили нагальну потребу у створенні законодавства про банкрутство;
- Закон України 1999 року став важливим етапом у формуванні правової основи, однак його недоліки, як-от відсутність механізмів запобігання банкрутству та складність процедур, спонукали до подальших змін.

4. Сучасність і Кодекс України з процедур банкрутства (2019 р.):

- ухвалення Кодексу стало важливим кроком для адаптації українського законодавства до європейських і міжнародних стандартів;
- Кодекс запровадив інноваційні підходи, охоплюючи більш доступні процедури банкрутства фізичних осіб і механізми реабілітації боржників, що мають підвищити довіру інвесторів та оптимізувати бізнес-середовище.

Загалом становлення й розвиток інституту неплатоспроможності фізичної особи в Україні демонструє динамічний характер адаптації до змін в економіці й суспільстві, враховуючи історичний досвід і сучасні виклики. Але національна теорія права банкрутства потребує подальшого наукового розвитку, щоб сформувати новий концептуальний підхід до вдосконалення законодавства України про банкрутство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірюков О. М. Банкрутство: від римського *manus injectio* до транскордонних банкрутств. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. С. 21–25.
2. Бірюков О. М. Інститут неспроможності: порівняльно-правовий аналіз : монографія. Київ : Видав. центр «Київський університет», 2000. 163 с.
3. Булижин І. В. Історичний розвиток неплатоспроможності та банкрутства: компаративний аналіз світового й українського досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 17, том 2. С. 55–58.
4. Бутирська І. А. Історія становлення регламентації правового становища учасників справи про банкрутство. *Держава і право*. 2014. № 65. С. 127–133.
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. С. 5. Ст. 74.
6. Поляков Р. Банкрутство фізичних осіб – «новий» інститут віком понад 2 тисячі років / Закон і бізнес : вебсайт. URL : https://zib.com.ua/ua/140297-bankrutstvo_fizichnih_osib_noviy_institut_vikom_ponad_2_tis.html (дата звернення: 30.11.2024).
7. Про банкрутство : Закон України від 14 травня 1992 року № 2343-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440.
8. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 30 червня 1999 року № 784-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 42. Ст. 378.
9. Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» : Закон України від 22 грудня 2011 року № 4212-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 32–33. Ст. 413.
10. Рибка І. Є. Становлення та розвиток законодавства про визнання фізичної особи неплатоспроможною в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 36(1). С. 128–133.
11. Терлюк І. Я. Історія українського права від найдавніших часів до XVIII століття. Львів, 2003. 156 с.
12. Хомко Л. В., Яновицька А. В. Правове регулювання банкрутства : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 280 с.
13. Яковлев О. О. Становлення та історичні етапи розвитку інституту банкрутства в Україні. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2(34). С. 140–148.

REFERENCES

1. Biriukov O. M. (2008). Bankrutstvo: vid rymaskoho manus injectio do transkordonnykh bankrutstv [Bankruptcy: from the Roman manus injectio to cross-border bankruptcies]. *Aktualni problemy derzhavy i prava* [Actual problems of state and law]. Pp. 21–25 [in Ukrainian].
2. Biriukov O. M. (2000). Instytut nespromozhnosti: porivnialno-pravovyi analiz : monohrafiia [The Institute of Insolvency: Comparative Legal Analysis : monograph]. Kyiv : Publishing center "Kyivskiy universytet", 163 p. [in Ukrainian].
3. Bulyzhyn I. V. (2015). Istorychnyi rozvytok neplatospromozhnosti ta bankrutstva: komparatyvnyi analiz svitovoho y ukrainskoho dosvidu [Historical development of insolvency and bankruptcy: a comparative analysis of global and Ukrainian experience]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia* [Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence]. No. 17, vol. 2, pp. 55–58 [in Ukrainian].
4. Butyrskaya I. A. (2014). Istoriia stanovlennia rehlementatsii pravovoho stanovishcha uchastnykiv spravy pro bankrutstvo [History of the formation of the regulation of the legal status of participants in bankruptcy proceedings]. *Derzhava i pravo* [State and law]. No. 65, pp. 127–133 [in Ukrainian].
5. Khomko L. V., Yanovytska A. V. (2022). Pravove rehuliuвання bankrutstva : navchalnyi posibnyk [Legal regulation of bankruptcy : a tutorial]. Lviv : Lviv State University of Internal Affairs. 280 p. [in Ukrainian].

6. Poliakov R. Bankrutstvo fizychnykh osib – «novyi» institut vikom ponad 2 tysiachi rokiv [Bankruptcy of individuals is a “new” institution that is over 2,000 years old] / Zakon i biznes : website. URL : https://zib.com.ua/ua/140297-bankrutstvo_fizichnih_osib__noviy_institut_vikom_ponad_2_tis.html (accessed 30 November 2024). [in Ukrainian].

7. Rybka I. Ye. (2016). Stanovlennia ta rozvytok zakonodavstva pro vyznannia fizychnoi osoby neplatospromozhnoiu v Ukraini [Formation and development of legislation on declaring an individual insolvent in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law]. No. 36(1), pp. 128–133 [in Ukrainian].

8. Terliuk I. Ya. (2003). Istoriiia ukrainskoho prava vid naidavnishykh chasiv do XVIII stolittia [History of Ukrainian law from ancient times to the 18th century]. Lviv, 156 p. [in Ukrainian].

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992). "On Bankruptcy" : The Law of Ukraine of May 14, 1992 No. 2343-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 31, art. 440 [in Ukrainian].

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999). "On Restoration of the Solvency of a Debtor or Recognition of His Bankruptcy" : The Law of Ukraine of June 30, 1999 No. 784-XIV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 42, art. 378 [in Ukrainian].

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012). "On Amendments to the Law of Ukraine "On Restoration of the Solvency of a Debtor or Recognition of His Bankruptcy" : The Law of Ukraine of December 22, 2011 No. 4212-VII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 32–33, art. 413 [in Ukrainian].

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019). "Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures" : The Law of Ukraine of October 18, 2018 No. 2597-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 19, p. 5 [in Ukrainian].

13. Yakovlev O. O. (2010). Stanovlennia ta istorychni etapy rozvytku institutu bankrutstva v Ukraini [Formation and historical stages of development of the institution of bankruptcy in Ukraine]. *Universytetski naukovi zapysky* [University research notes]. No. 2(34), pp. 140–148 [in Ukrainian].

V. S. Solskyi THE HISTORY OF THE EMERGENCE, DEVELOPMENT AND TRANSFORMATION OF THE INSTITUTION OF INSOLVENCY OF AN INDIVIDUAL IN UKRAINE

This paper examines the history of the emergence, development, and transformation of the institution of individual insolvency in Ukraine. It analyzes the relevant provisions of contemporary national legislation and proposes a classification of the main stages in the development of this legislation in Ukraine. The scientific novelty of the study lies in its analysis of the evolution of the organizational and legal foundations of state administration concerning individual insolvency, as well as the historical stages in the formation of this institution, from the emergence of Kyivan Rus to the present day in independent Ukraine.

Keywords: bankruptcy, debtor, creditor, history of bankruptcy, insolvency, individual.